

XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı'nda Para Vakıflarının Gelişimi

Ahmet Köç*

Giriş

Kavramlar ve Sancağın Sınırları

Topluluklar halinde yaşayan İnsanoğlunun, çeşitli ihtiyaçlarını işbirliği ve dayanışma içerisinde görmesi birlikte yaşamanın gerekliliğidir. Zaman içerisinde İnsanoğlu ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek için çeşitli müesseseler kurmuştur. İslam toplum ve medeniyetinde fertlerin ihtiyaçlarını karşılayan en önemli kurumlardan birisi vakıflardır. Bundan dolayıdır ki vakıf kurmak ve yaşatmak konusunda İslâm Dininin teşvik edici rolü, hızla kurumsallaşan ve artan vakıf tecrübelerini günümüze taşımıştır.

İhtiyaç kavramından doğan vakıf kurma eylemi, toplumun taleplerini karşıladığı müddetçe refahın ve gelişmenin belirleyicisi olmuştur. Ortaçağ devleti olan Osmanlı'da vakıf kurucusu olarak çok çeşitli kişiler ön plana çıkmıştır. Çoğu zaman padişahlar, hanedan üyeleri ve ümerâ sınıfı mensupları çeşitli yollarla büyük vakıflar kurarak, toplumun faydasına sunmuşlardır¹. Nitekim Doğu Rumeli'deki şehirlerde; II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim'in vakıfları büyük bir yer teşkil etmektedir. Geniş ovalara yayılan vakıf arazilerinden elde edilen gelirler, Osmanlı padişahları ve ümerâ için farklı anlamlar içeriyordu. Silistre Sancağı'na bağlı kazalara dağılmış padişah ve askerî sınıf vakıfları sayesinde külliyelerin ihtiyaçları karşılanarak döngü oluşturulmuştur. Buna göre verimli ovalarda üretilen buğday, arpa ve yulafı büyük şehirlerdeki külliyeler faaliyetlerini sürdürebilmiş, bunun karşılığında külliyelerden istifade edenler de vesile olanlara dua etmişlerdir. Dolayısıyla vakıf sistemi, çoğu zaman kırsaldan şehre bazen de şehirden kırsala doğru parasal hareketlilik oluşturmuştur.

M.1391 yılında Doğu Rumeli'de Eflak Prensi Mircea ile girdiği rekabeti kazanan Yıldırım Bayezid, Tuna Nehri'ni geçerek Dobruca Bölgesi'ne ulaşmıştır. Fetih

* Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Antalya/TÜRKİYE, ahmetkoc@akdeniz.edu.tr ORCID:0000-0002-8819-8095

1 Richard Van Leeuwen. Waqfs And Urban Structures, The Case of Ottoman Damascus, Leiden, Brill 1999, s. 58.

sonrasında bir yandan g cler yoluyla Y r kler bölgeye yerleştirilirken diğer yandan da Pravadi, Varna, Őumnu, Tirnova, Hazergrad ve Silistre Őehirlerinde İşlam kültür ve medeniyetini yansıtan eserler yapılmaya bařlanmıřtır². Fetih sonrasında oluşturulan idar  taksimata göre Tuna Nehri kenarında bulunan Silistre Şehri sancak merkezi yapılmıştır. Silistre Sancağı içerisinde; Akkerman, Silistre, Hırsova, Varna, Tekfurg l , Pravadi, Rus Kasrı, Karinâbâd, Aydos, Ahyolu, Yanbolu ve Nev hi-yi Yanbolu Kazaları bulunmaktadır. Oysa XVII. yüzyılda  zi Eyaleti kurulduktan sonra eski Silistre Sancağı'nın idari taksimatı tamamen değişmiştir. Devletin fetih politikasına bağlı olarak sancak merkezi daha kuzeye taşınmıştır. Eskiden Silistre Sancağı'na bağlı olan Tuna Nehri ötesindeki kazalar, yeni taksimatla merkez haline getirilerek, Tuna Nehri'nin berisindeki kazaları yönetmeye başlamıştır. Yeni idari taksimata göre  zi Eyaleti; Silistre, Niğbolu, Vize, Kırkkilise, Bender, Akkerman,  zi, Kılbodan dışında muhtar eyalet olan Eflak ve Boğdan'dan oluřuyordu³.

Bölgenin verimli ve sulak arazileri, Osmanlı yol sistemi üzerinde bulunması hususları nedeniyle bölgede geniş vakıf arazileri oluşturulmuştu. 1530 tlına ait ilk tahrirde bunların padişahlar, hanedan  yeleri ve  mer  mensupları tarafından kurulmuş olduğu görülmektedir. Bölgeden yüzlerce köyün padişah vakıflarına bağlanması, bölgenin ekonomik potansiyelinin daha iyi kullanılmasına imkan tanıdı. Örneğin sancak merkezi olan Silistre'de padişah vakfı olmamakla birlikte;  meradan Piri Paşa, Abdüsselam Bey ve hanedan  yelerinden İsmihan Sultan'ın vakıfları vardı. Sadece Hırsova Kazası'nda Sultan II. Bayezid Vakfı'na ait köylerden yılda 118.956 akçe gelir toplanıyordu. Benzer Şekilde Tekfurg l  Kazası'ndaki Sultan Selim Han, Evkâf-ı Türbe-i Selim Han ve Esmâ Sultan'ın kurduğu vakıfların 112.792 akçelik geliri, neredeyse bölgedeki bütün vakıfların gelirine yakındır. Yine Pravadi Kazası'ndaki Sultan Selim Han'ın, İsmihan Sultan ve Mustafa Paşa Vakıflarının gelirleri 449.260 akçeyi buluyordu. Aydos Kazası'nda ise merhûm Sultan Selim Han, merhûm Sultan Süleyman Han Gazi, Valide-i Őehzade Sultan Mehmed ve Őehz deg n t be ser h nun vakıflarının gelirleri toplamı 671.545 akçe idi. Bunların dışında Davud Paşa ve İskender Paşa'nın 72.855 akçelik gelirlerini dahil edersek, vakıfların en büyük gelirleri bu bölgeden toplanıyordu. Bunların dışında Ahyolu Kazası'nda Sultan Selim Han'ın

2 İsmail H. Uzunarşlı, Osmanlı Tarihi I, Ankara 1998, s. 191-193

3 Silistre Sancağı vakıfları konusunda sadece 1994 yılında hazırlanmış olan Ahmet Cebeci'nin çalışması bulunmaktadır. Onun dışında detaylı çalışma yapılmamıştır. İdar  taksimat için bk. TKGM, TT. 83 Numaralı Tapu Tahrir ve TKGM, TT. 86 Numaralı Tapu Tahrir Defterleri.

ve Valide-i merhum Şehzâde Sultan Mehmed Vakıfları'nın 495.914 akçe; Yanbolu Kazası'nda Merhûm Bayezid Han, merhum Valide Sultan Süleyman Han Gazi, merhum Ali Paşa Vakıflarının 165.019 akçe; Nevahi-yi Yanbolu Kazasında Sultan Bayezid Han Vakfı'nın Kalkanlı, Büyük, Prevece ve İnehanlık köylerinden 39.250 akçe gelirleri devlet adamlarının kurdukları vakıfların büyük resmini ortaya çıkarmaktadır. Aynı kazada Yeniçeri Ağalarından Mustafa Ağa'nın kurduğu vakfın; Çölmek, Yülnek, Küçük Karagöz, Breşal ve Davazlı karyelerinden 72.354 akçe, İsmail Ağa Vakfı'nın Büyük Karagöz, Büyük, Aramaçlı, Seyyid Ali oğlu ve Kirişviranı Karyelerinden 62.981 akçe gelirleri bulunmaktaydı.

Çalışmada gerek malî güçleri ve gerekse tarımsal büyüklükleri nedeniyle padişahlar, hanedan üyeleri ve devlet adamlarının kurdukları vakıflar tasnif dışında bırakılmıştır. Çalışmada yapılmak istenen; büyük vakıfların gölgesinde kalmadan, iki farklı yıla ait defter verilerinden hareketle Silistre Sancağı'ndaki para vakıflarını tespit ederek yorumlamaktır. Temel kaynaklarımız tahrir ve evkaf defterleri olduğundan elbette ki kaynaklardaki kısa, öz bilgilerden hareketle bir takım sonuçlara ulaşmak güç olsa da sayısal anlamdaki değişim bile çok şey ifade edecektir. Öte yandan XVI. yüzyılda Silistre Sancağı'nda para vakıflarının birden artması neyle açıklanabilirdi? Burada neler etkili olmuştur sorularından başlamak suretiyle konu ele alınacaktır.

A. Silistre Sancağı ve Para Vakıfları

Vakıflar gelir-gider esaslı kurumlar olduğundan kuruluş aşamasından itibaren bir takım planlama yapmayı gerektiriyordu. Hayratın işlerliğini sürdürmesi, akarata bağlı olduğundan, malî gücün önemi burada işe yarıyordu. Dolayısıyla vakıfların bünyesinde bulunan mekteb, medrese, cami, mescit, aşevlerinin finansmanı; yine vakıf bünyesinde getirisi olan kurumlardan sağlanıyordu. Bu yüzden gelir çeşitliliği vakıflar için önemli bir fırsattı. Vakıf kurumlarının gayrimenkullerin yanında menkullere sahip olması beklenen bir durum olmakla birlikte bir zorunluluk değildi.

Osmanlı vakıflarının gelir çeşitliliği, XV. Yüzyılda sürekli artarken, XVI. yüzyılın başlarından itibaren artan enflasyon, iç huzursuzluklar ve paranın değerinde yaşanan düşüşler, toplumu yeni çıkış yolları aramaya yöneltti. Çünkü yaşanan malî krizler hem vakıf gelirlerinde hızlı düşüşlere, hem de toplumun alt kesimlerinde gıdaya olan ihtiyacı arttırdığından, yoksulluk da buna bağlı olarak arttı. Sonuç olarak vakıf kurumlarının ihtiyaç sahiplerine hizmet götüren müesseselerinin ayakta kalabilmesi için vakıf mütevellileri çeşitli önlemler aldılar. Bunların başında

vakıf paraların değerini koruması, belirli bir düzeye ulaşan vakıf b t celerindeki paranın erimesinin önüne geçilmesi zorunluluğu oluştu. Nitekim vakıflar bundan sonra malı açıdan güçlü olabilmek için doğrudan doğruya piyasaya odaklandılar.

XVI. yüzyılda Osmanlı toplumunda parasal işlemlerin artması, vakıfların yeni yöntemlerle sorunlara çözüm bulma arayışıdır. Söz konusu dönemde yaşanan sorunlara çareler arayan vakıflar, kendi menkullerini kiraya vermeye başladılar. Diğer taraftan para vakıfları konusunda yaşanan tartışmalar Balkanlara olumlu yönde yansdı. Bölgede yaşayan din adamları, padişahın kararını etkilemek için mektuplar göndererek kamuoyu oluşturdular. Din adamları arasında paranın vakfedilebileceğine dair fetva veren alimlerle, buna karşı çıkanlar arasında uzun süreli tartışmalar ceryan etti⁴.

Anadolu Kazaskeri iviz de Muhyiddin Mehmed Efendi ile Rumeli Kazaskeri olduğu yıllarda Ebussu d Efendi arasında para vakıfları konusunda yaptıkları tartışmalar gündemi belirledi. Nitekim iviz de, para vakıflarının caiz olduğunu söyleyen Ebussu d'u Őiddetli bir Şekilde eleştirirken, padişah Kanuni Sultan Süleyman'ı da etkilemiş ve böylece para vakıflarını yasaklayan fetvasını 1538 yılında hüküm haline getirmiştir. 1539-1542 yılları arasında Őeyhülislamlık da yapan iviz de, fetvası ile yaklaşık 10 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nde para vakıflarını yasaklanmıştır.

Çivizâde'nin görüşlerinin en önemli muhalifi, Halveti Tarikatı Şeyhi Sofyalı

4 “...Rumeli kazaskeri etraf-ı memalike hükm-i Őerif irsal eyledi "min ba'd amel olunmasın, sahih değildir" deyu, sem'i'na ve eta'na, muftiyyu'z-zaman ve ulu mollalar fetva gönderirler "sahihdir, amel olunsun" deyu, bu sebebden ulemanın ve sulehanın ve fukaranın ve sahib-i hayratın ahvali müşevveş oldu, ve haudan perişandır. Ne tarafa gidesin bilmezler, cümle hayrettedirler. Ve avamu'n-nas "bu bir batıl ve haram fi'ldir" demeğe sebep oldu. Haşa ki eyle ola, Rumeli feth olalı amel olunur. Ulema ittifakı ve padişahlar emriyle  c yüz yıla karih tarih bulundu amel olage. İmiş, bazı kuzatın beratında yazılmış "mevazi-ı ihtilafatta olan mesailin akvilsiyile amel idesin, kav'i za'if ile amel etmiyesin, illa vakf-ı deralimde amel idesin, za'ifdir deyu terk etmiyesin" demiş. Haşa ki  mmet-i Muhammed'in uleması arasında bir hata  c yüz yıl karar eyleye. Ümmet-i Muhammed'in dünyasına ve ahiretine zararlı emir (iş)  c gün karar eylemez. Padişahımdan istifsar ederim ne buyururlar ol cum'anın hakkında ki: Vakfına müstahak ıktı, Őer' ile sabit oldu, mülküne h kmolundu. Yahut vakfı zayı' oldu, cum'a cihetsiz kaldı. Ol sebebden hatib ve müezzin feragat eyledi, cum'a namazı terk olundu. Bir kimesne malından otuz bin akçe ifraz eyledi. ol akçe ile satın alub ol cami'ye vakfeylemek için mümkün olmadı, bulunmadı. padişah hazretleri ne buyurudar. İmam Züfer kavliyle amel olunsun, ol akçe vakf olunsun, ol cami' onunla ihya olunsun mu, yoksa İmam A'zam kavliyle amel olunsun, ol akçe vakf olmasun, ol cami' kapansun, namaz kılınmasun, harabe-müteveccih olsun. Cevab virub Padişah hazretleri m sab olalar. Bunun gibi ahval ile memleket m bteladır. El-an bir cami' bu hal ile mevcuttur." Bk. Mehmet Şimşek, “Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları  zerinde Münakaşalar”, s. 212.

Şeyh Balı Efendi olmuştur. Şeyh Balı Efendi para vakıflarının devam etmesi için Kanuni Sultan Süleyman, Şeyhü'l-islâm Çivizâde ve Şah Çelebi'ye ayrı ayrı mektuplar yazmıştır. Balı Efendi mektuplarında vakıfların nakit paralarını değerlendirmelerinin caiz olduğunu, bu sayede kurumların halka hizmet edebildiğini, onun yasaklanmasının vakıfları çöküşe götüreceğini, bundan da en fazla halkın, dinî müesseselerin ve geçimini buradan sağlayan kimselerin zarar göreceğini, ifade etmiştir⁵. Bir süre sonra toplumun maslahatını göz önünde tutan Osmanlı yöneticileri, para vakfı uygulamalarını benimsemek suretiyle yayılmasına imkan sağladılar.

Sofyalı Şeyh Bâli Efendi tartışmalara pratik ve gündelik hayat açısından bakarak, para vakfetenin faydalı olduğuna karar vermiştir⁶. Her türlü tartışmaya rağmen halkın büyük bir kısmının para vakfına bu kadar yakın durmasının nedenleri arasında, *sürekliliği olan hayır yapma* (sadaka-i cariye), *hayır ve dua ile yâd edilme arzularını* vardı. Para vakıflarının Osmanlı toplumunda yaygınlaşması; dinî, sosyal ve hayrî amaçlarla bu kadar bütünleşmesi, hayır yapma duygusunun geniş bir tabana yayıldığını göstermektedir. Nihayetinde bu uygulama sayesinde vakıf kurmak bir bakıma kolaylaştırılmış ve teşvik edilmiştir.

Vakfiyelerde ribhiyle âhara irbâh olunub, alâ-vechi'l-helâl irbâh olunub, rehn-i kavî ve kefil-i melî ile istirbâh ve akâr-ı mezkûr istiğlâl olunub, rehn-i kavî ve kefil-i melî ile istirbâh ve istiğlâl olunması hususundaki ifadeler para vakıflarına bakışın ciddiyetini ortaya koymaktadır. Vakıfların kuruluş şartları konusunda bazı vakıf kurucuları daha sıkı tedbirler alarak; vakıf paranın vakfiyede belirtilen oranın noksanına veya fazlasına verilmemesini, muamelenin vadesinin bir yıldan fazla olmamasını, borçlunun başka şehirden olmamasını, müteveli tarafından paranın şehir dışına çıkartılmamasını, yerliye, yeniçeriye, kadiya, seyahat edenlere, denizlerde dolaşanlara, işsiz olduğu bilinenlere ve hileli işlerle ilgisi olanlara para verilmemesini tale etmişlerdir⁷.

Toplumun faydasına, sosyal refahın artmasına yönelik yapılan yatırımları finanse eden para vakıfları, özellikle Rumeli'de eğitim ve altyapı gibi bölgesel harcamalarda yoğun olarak tercih edilmiştir. Çoğu zaman para vakıfları yeni bir vakıf mekânı

5 Tahsin Özcan. Osmanlı Para Vakıfları, 2003, s. 38-44 ve İsmail Kurt Para Vakıfları, Nazariyat ve Tatbikat 1996, s. 15.

6 Ahmet Köç. "Osmanlı Devleti'nde Devlet- Tekke İlişkisinin Önemli Bir Tanığı: Halvetî Şeyhi Sofyalı Balı Efendi ve Vakıfları", Belleten 289, Ankara 2016, s. 801.

7 Hüseyin Çınar. "Osmanlı Döneminde Rumeli'de Vakıf Paranın Kullanılmasında Aranılan Şartlar", Adam Akademi 7/2, İstanbul 2017, s. 157.

oluşturmak yerine, var olan bir mekânının sürekliliğini sağlamaya veya istihdama yönelik girişimlerde ortaya çıkabiliyordu. Nitekim 1597 yılında yapılan tahrirde artan vakıf sayısına paralel olarak *tilavet-i Cüz*, *tilavet-i Yâsin*, *tilavet-i Cuma*, *tilavet-i Hatim*, *tilavet-i Kur'an* için yapılan yoğun tahsisatlar bunu doğrulamaktadır.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı vakıf uygulamasında, gelir kaynaklarının gayrimenkulden, menkule doğru kaymaya devam ettiği ve buna bağlı olarak da gelir çeşitlenmesininin yaşandığından bahsedilebilir. Bu yüzden Mandaville, para vakıflarının geleneksel vakıf anlayışında değişikliğe yol açtığını ve bu yeni durumun, geleneksel gayrimenkul vakıflarının toplam gelirler içerisindeki payını düşürdüğüne dikkat çekmiştir⁸. Vakıf kurucuları açısından bu gelişmeler iki şekilde yorumlanmış olmalıdır. Birincisi, vakıf mülklerinde oluşabilecek riskler, para vakıfları yoluyla kiracılara aktarılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar mütevelliler, para vakıfları yoluyla kazançlarını arttırmış olsalar da zaman içerisinde yaşanan olaylar riskleri tamamen ortadan kaldıramamıştır. İkincisi ise para vakfı uygulamalarında, toprak ve mülklere göre kazançların daha cazip olduğu gerçeğidir. Özellikle sulak olmayan arazilerde üretimin düşük olması, buna karşın nakit paranın her zaman talibinin bulunması oldukça önemlidir. Para vakıflarına belirtilen hususlar çerçevesinde bakıldığında; XVI. yüzyılda zenginliğin ve nüfusun artması, buna bağlı olarak ticarî hareketliliğin çoğalması, paranın daha yoğun el değiştirmeye başlamasına yol açmış görünmektedir. Ayrıca aynı yüzyılda orta ölçekli kredi işlemlerinin çoğalması da para vakıflarının çoğalmasını teşvik etmiştir.

Sonuç olarak, Osmanlı padişahları para vakıfları konusunda farklı politikalar uygulamış olsalar da bu konuda Ebussuud Efendi'nin verdiği fetvalar ve Sofyalı Balı Efendi'nin mektupları uygulamayı yaygınlaştırmıştır⁹. Bilinen bir gerçek var ki; Osmanlı devrinde para vakıflarının yaygınlaşması, bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir. Zamanın ulemasının rolüne bağlı olarak Balkanlarda kurulan para vakıflarının sayısı; hem Ortadoğu ve Mısır'a, hem de Anadolu'ya göre daha fazladır. Balkanlarda yüzlerce para vakfının kurulmuş olması, Deguilhem'i,

8 John E. Mandaville. "Usurious Piety: The Cash Waqf Controversy in the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies* X, 1979, p. 292.

9 Şeyhü'l-İslam Ebussuud Efendi ve ulemeden ileri gelen kişilerin verdikleri fetvalarla para vakıflarının sahih olduğu görüşünü benimsedikleri yasağa karşı çıktıkları görülmektedir. Yasağın gündelik hayatta sebep olduğu sıkıntılar ile halkın tepkisini dile getiren kişi Sofyalı Balı Efendi olmuştur. Bk. Tahsin Özcan, "Para Vakıflarıyla İlgili Önemli Bir Belge", *İLAM Araştırma Dergisi* III/2, 1998, s. 107-112.

Osmanlı Devleti'nde para vakıflarının modernite öncesinde bankacılık sisteminin benzeri olduğu fikrine varmasına neden olmuşsa da Osmanlı'daki para vakıflarının gidişatı Avrupa'daki örneklerine pek benzememektedir¹⁰.

B. Sancaktaki Para Vakıfları ve Malî Değerleri

Osmanlı padişahları Anadolu'dan Rumeli'ye yaptırdıkları göçlerin ardından, toprak tahsisatları ve vakıfların buralarda üslendiği imar ve ihya politikaları sayesinde bölge büyük oranda Anadolu'ya benzer durum gelmiştir. Benzer şekilde bölgede tarikatların konumlanmış biçimi de böyleydi. Rumeli'ye yayılan tarikatlar içerisinde en ilgi çekici olanı Halvetiyye Tarikatı idi. Şeyh Balî Efendi'nin prestij ve konumu Halvetiyye Tarikatı'nın daha da yayılmasına yol açtı. Şeyh efendinin para vakıfları konusunda yazdığı mektuplar onun, devlet erkânı ile tanışmasına ve padişahın Zigetvar Seferi'ne giderken dua niyazıyla Sofya'daki dergâhu ziyaretıyla sonuçlandı. Bu durum Balî Efendi ve Halvetiyye Tarikatı'nın Rumeli'deki gelişimi için oldukça önemli olaylardı. Böylece Rumeli sahasına hızla yayılan Halvetiyye Tarikatı, özellikle Sofya ve Filibe'de geniş faaliyet alanı buldu. Halvetiyye Tarikatı'nın müritleri Rumeli'de; Sünbüliyye, Şemsiyye-Sivasiyye, Gülşeniyye, Uşakiyye, Sa'diyye adıyla yeni kollar kurdular. Halvetiyye Tarikatı'nın bu kolları Rumeli'de Tatarpazarı, Samakov, Vidin, Sofya, Varna, Nevrokop, Filibe, Yanbolu, Aydos, Hacıoğlupazarı, Silistre, Pravadi, Rusçuk ve Köstendil şehirlerine yayıldı¹¹. Nitekim Şeyh Balî Efendi'nin daha hayatta iken yetmiş bin müride ulaşması, onun fikirlerinin yaşatılması açısından oldukça önemlidir. Yeni kurulan Halvetiyye Dergâhlarında Şeyh Balî Efendi'nin nasihatleri ve yaşayış biçimi ve fikirleri müritlerini etkiledi. Bu sayede para vakıfları konusundaki fikirlerini şekillendiren müritler, Silistre Sancağı'daki yüzlerce para vakfının destekçisi oldular.

H.937/1530 tarihli ve 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum İli Defteri'nde Silistre Sancağı'ndaki vakıfların hemsayısı hemde parasal etkinliği görülebilmektedir. Bölgenin ilk kayıtlarını oluşturan tahrirde vakıfların sayısı oldukça azdır. Buna göre sancak dahilinde sadece Silistre kaza merkezinde bir vakıfta parasal işlem vardır. 1530 tarihli tahrirde Burhan Ağa Vakfı'nın murabaha ile işletilmek üzere 1.000 akçe para bağışladığı görülmektedir. Onun dışında başka bir parasal işlem yoktur. Öte yandan 1530 yılında bölgede kurulu bulunan 9 vakfin toplam işlemi 9.400 akçedir. Bu gelir toplamı oldukça düşüktür ve 1530 yılındaki tahrirde vakıfların

10 Randi Deguilhem. "In the Ottoman Empire to 1914 Waqf", Encyclopedia of Islam XI, Leiden-Brill, 2002, p. 89.

11 Halil Celep, Sofyalı Bâlî Efendi Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı, İstanbul 2014, s. 18.

bölgeye henüz tam olarak  st rnl k sağlayamadıklarını göstermektedir. Demek ki Sofyalı Balı Efendi para vakıflarının caiz olduğu y nindeki görüşleri, 1530 yılında henüz daha yeterince anlaşılamamıştır.

Tablo I: 1530 Tahririnde Silistre Kazalarında Vakıflar ve Gelirleri

Kaza Adı	1530 Yılı ¹²			
	Para Vakfı Sayısı	İşletilen Para Miktarı/Akçe	Kazada Toplam Vakıf Sayısı	Kazada Toplam Vakıf Geliri/Akçe
Silistre	1	1.000	9	9.400
Hırsova	-	-	1	18.000
Varna	-	-	2	102.169
Tekfurg�l� ¹³	-	-	-	-
Pravadi	-	-	2	30.000
Rus Kasrı	-	-	3	1.865
Karinâbâd	-	-	8	32.296
Aydos	-	-	3	75.493
Yanbolu	-	-	5	66.846
Nevahi-yi Yanbolu	-	-	1	100.110
YEK�N	1	1.000	34	346.179

1530 yılı tahririnde, Silistre şehrinin sancak merkezi olması daha fazla vakfin kurulmasına imkan sağlamış olmasına rağmen şehirdeki vakıfların malî gücü oldukça sınırlıdır. Oysa liman şehri Varna, Pravadi, Aydos, Yanbolu ve Nev hi-yi Yanbolu kazalarındaki vakıfları ile sancak merkezindeki vakıfların b y kl ğu arasında farklar vardır. Dolayısıyla başkent İstanbul'a yakın olan kazalarda daha büyük vakıflar kurularak gelirlerini İstanbul ve Edirne'deki merkezlerine yönlendirdiler. Varna, Pravadi, Aydos, Yanbolu ve Nev hi-yi Yanbolu kazalarının bir başka özelliği ise verimli araziler üzerinde bulunmalarıydı.

1530 tarihli muhasebe defterindeki vakıf verileri farklı şekillerde okunabilir. Söz konusu tahrirde sancakta 34 vakfin kaydedilmiş olması ve bunların ağırlıklı olarak padişahlar, hanedan  yesi kişiler ve  mer  sınıfı mensupları tarafından

¹² 1530 defterinin içerik yapısı diğer defterlerden farklıdır. Defterde önce has ve zeamet daha sonrada tımar verilmiştir. Defterin son kısmında evkaf kısmı bulunmaktadır. Bk. 370 Numaralı Muh bebe-i Vilâyet-i Rum İli Defteri 937/1530, Ankara 2002.

¹³ 1530 defterinde kayıtları bulunmamaktadır.

kurulmuşlardır. Bu kişilerin kurdukları vakıfların sayıları az olsa da gelirleri yüksektir.

370 Numaralı muhasebe defteri, adı üzerinde bir vergi defteridir. Oysa incelediğimiz ikinci defter, evkaf tahriri olduğundan vakıfları daha detaylı anlatmaktadır. 370 numaralı muhasebe defteriyle, 561 numaralı defterin farklılıklarına rağmen, bu kaynaklar çok önemlidir. İlk defter 1530 yılının verilerini, ikinci defter 1597 yılının verilerini içerdiğinden arada geçen 67 yıllık süre, Silistre Sancağı'nda para vakıflarının değişimini ortaya koymaktadır. Bu durum başlı başına her iki defterin dikkatle takip edilmesini zorunlu kılmaktadır.

1530 tarihli defterdeki verilerin ardından 1597 yılındaki verileri kazalar bazında ele aldığımızda değişimi daha net görmek mümkün olabilmektedir. 1530 tahririnde Silistre Kazası'ndaki vakıf sayısı 9'ken, 1597 yılında 5 katından fazla artarak 48'e çıkmıştır. Bu vakıflar çeşitlerine göre değerlendirildiğinde; şehirdeki cami sayısı 1'den, 3'e, mescit sayısı 6'dan 13'e çıkmıştır. Öte yandan 1530 yılına ait veriler arasında mekteb, muallimhane ve medreseden bahsedilmezken, 1597 tahririnde 2 muallimhane, 3 zaviye ve 2 mekteb ve 1 medrese görülmektedir. 1597 tahririnde Silistre Kazası'nın vakıf yapısı içerisinde esas değişim para vakıflarında yaşanmıştır. Silistre'de kayıtlı vakıfların 31'inde (%68) parasal işlemler vardır ki bu durum, para vakfi kurmanın revaçta olduğunu göstermektedir.

Silistre Sancağı dahilindeki Hırsova Kazası'nda para vakıfları konusundaki değişim daha dikkat çekicidir. Liman şehri olan Hırsova şehri, o dönemde kereste, tuz, keçe ve esir ticareti ile öne çıkıyordu. 1597 yılına ait Evkaf tahririnde; padişah, hanedan üyeleri ve ümerâ vakıfları dışında tutulduğunda, Hırsova Kazası'nda kayıtlı 42 vakfın 36'sında para işletildiği görülmektedir. Adı geçen vakıflar, kazadan elde edilen 273.811 akçelik gelirin 219.700 akçesini oluşturarak, diğer bir ifade ile vakıfların % 80.2'sini oluşturmuşlardı¹⁴.

Silistre Sancağı'nın Karadeniz kıyısındaki en büyük şehri ve en işlek limanı durumundaki Varna'da para vakıfları çok önemli konum elde etmiştir. Evliya Çelebi'ye göre deniz kenarındaki suyla çevrili kalesi ile Varna'da dört bin ev

14 Karşılaştırma yapmak gerekirse; 1531 yılında Ankara Kazası'nda 98 vakfın 45'inde para tahsisati söz konusu olduğu düşünüldüğünde, bu oran %45 düzeyindedir. XVI. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da kurulan vakıflardan sadece nakit gelirlere sahip olanların yüzdesi 34.7, hem nakit para hem de akarla birlikte nakit elde edenlerin oranı olan %12.09'u ilave edersek oran %46.79'a çıkmaktadır. İstanbul'da kurulu vakıflardan sadece para vakfi olanlar %34.7'dir. Öte yandan akarla birlikte mülk vakfedenler %12.09'dur. Bu iki çeşidi birleştirdiğimizde oran %46.79'a çıkmaktadır. Bk. Tahsin Özcan, *age.*, s. 14.

bulunuyordu. XVI. yüzyıl sonlarından XVII. yüzyıl başlarına kadar olan sürede Şehir, Rus Kazaklarının eŐkiyalıkları nedeniyle yoğun g c almıŐtır. Stratejik konumu ve limanı ile Varna, varlıklı kişilerin yaŐadığı, ticarî hareketliliği yüksek bir Őehirdi. XVI. yüzyıl ikinci yarısında Őehirde padişahların, hanedan üyelerinin ve paŐaların vakıfları vardı. Varna'daki vakıflar; Sultan Selim Han, Sultan Mehmed, Merhûm Őehz deg n, Piri Paşa, Davud Paşa Rakkas Sinan Bey, İsmihan Sultan ve Eb  Eyy be'l Ensar  Vakıflarına aitti¹⁵. Fikir vermesi açısından sadece Sultan Selim Vakfı'nın 52 köyü, Davud Paşa Vakfı'nın  c köy ve bir mezraası, İsmihan Sultan Vakfı'nın  c köyü vardır.

1597 tahririnde Varna Kazası'ndaki padişah, hanedan  yeleri ve  mer nın kurduğu bu yedi vakıf dıŐarında tutulduğunda, bölgede değerlendirmeye tabi tutulacak 199 vakıf vardır. Belirtilen 199 vakfın içerisinde oldukça ilginç durumlar karŐımıza çıkmaktadır. Örneğin 199 vakfın 166'sı para vakfidir. Bu durumda Varna para vakıfları, bölgedeki toplam vakıf gelirinin %96'sına eŐittir. Diğer bir ifade ile Varnadaki bütün vakıfların toplam gelirleri 946.321 ake¹⁶ iken bunun, 908.870 akçesi para vakıflarına aittir.

1597 tahririnde kayıtlı Varna para vakıfların başka dikkat çekici yönleri de vardır. Şehirdeki 166 para vakfının büyük çoğunluğu 500-1000 akçelik paralara sahiptir. Bunların dışında elbette büyük meblağlı para vakıfları yok değildir. Örneğin Varna Kasabası'ndaki Kadı Abdurrahman Efendi'nin kurduğu Cami vakfı için 280.000 akçe baęıŐlamak suretiyle 10'u 11.5 hesabıyla işlem yapılmasını istemiŐtir. Kadı Abdurrahman Efendi vakıf paralar dışında; iki katlı yedi adet ev, on  c dükkan, bir değirmen ve  c bahçeyi de vakfetmiŐtir¹⁷.

15 Varna'daki padişah, hanedan  yesi ve  mer  vakıflarının para iŐlettiklerine dair veriler yoktur. Söz konusu vakıfların bölgede sadece geniş arazileri bulunmaktadır.

16 Varna Vakıfları içerisinde para vakfı olmayanların gelirleri toplamı 37.451 akçedir. Kazada belirtilen 199 vakıftan sadece 33 tanesinin iŐlettięi parası yoktur. Gayrimenkul gelirleriyle yönetilen bu 33 vakfın çok az gelirleri vardır.

17 TKGM, TT. 561, *age.*, v. 131b.

Tablo II: 1597 Tahririnde Silistre Kazalarında Vakıflar ve Gelirleri

Kaza Adı	1597 Yılı			
	Para Vakfı Sayısı	İşletilen Para Miktarı/Akçe	Kazada Toplam Vakıf Sayısı	Kazada Toplam Vakıf Geliri/Akçe
Silistre	31	128.910	46	219.562
Hırsova	36	219.700	42	273.811
Varna	161	908.870	206	946.321
Tekfurgözü	43	153.880	63	184.820
Pravadi	102	553.419	137	610.082
Rus Kasrı	8	20.985	16	20.985
Karinâbâd	125	217.174	139	237.907
Aydos	39	88.006	49	102.756
Yanbolu	81	164.535	118	253.718
Nevahi-yi Yanbolu	11	161.400	22	201.576
YEKÜN	637	2.616.950	838	2.805.108

Varna Kazası'nda Kadı Abdurrahman Efendi gibi Kadı Seyyid Mehmed Çelebi ibni Seyyid Halil Efendi de kurduğu mescit ve mektebi için 200.000 akçe vakfetmiştir. Kayıtlara göre Kadı Seyyid Mehmed Çelebi, büyük miktardaki para bağışı dışında, dokuz dükkan, üç bostan ve bir bağ vakfetmiştir¹⁸. Bölgede büyük meblağlı bir başka para vakfı ise binaların meremmetine tahsis edilmiştir. Buna göre vakıf kurucusu 20.000 akçe bağışlamış ve paranın 100.000 akçe olmasına kadar bu paraya dokunulmamasını istemiştir¹⁹.

Varna şehrinde para vakıflarının büyük bir sektör haline gelmesi tek bir sebebe bağlı değildir. Bu liman şehrindeki ticarî hareketlilik para arzının piyasada kabul görmesine ve buna bağlı olarak para vakıfları sektörünün büyümesine yol açmıştır. Öte yandan bölgedeki nehirlerin düzenli debiye sahip olması, sulanabilir topraklarda kazancı arttırdığından, pek çok vakıf kurulmuştur. Bütün bunlardan daha önemlisi; İslamî finans açısından para vakıflarını bölgede yayan düşünce olmalıdır. Halveti Şeyhi Sofyalı Bali Efendi'nin para vakıfları konusundaki çıkışı, padişah ve şeyhülislam yazdığı mektuplar, Silistre Sancağı'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Varna şehrinde de yatırımlara zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Varna'lı Halveti tarikatı şeyhi Mehmed Tatar Efendi'ye çok iş düşmüştür²⁰.

18 TKGM, TT. 561, *age.*, v. 132a.

19 TKGM, TT. 561, *age.*, v. 133a.

20 Ahmet Cebeci, XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları, Ankara 1994, s. 74.

1530 tahririnde vakıf gelirleri görünmeyen Tekfurgözü Kazası'nda, 1597 tahririnde 63 vakıf bulunmaktadır. Kazadaki 63 vakıf değerlendirildiğinde; bunlardan 2'sinin gelir kaydı olmadığı, 18'inin sadece gayrimenkul vakfı olduğu göz önünde bulundurulursa, geriye kalanların 41'i para vakfidir. Bölgedeki 18 gayrimenkul vakfının gelirleri toplamı 30.940 akçe iken, para vakıflarının gelirleri 153.880 akçedir. Tekfurgözü'ndeki toplam vakıf geliri 184.820 akçe olduğuna göre bunun, %80.2'sini yine para vakıfları oluşturmuştur²¹.

Silistre Sancağı'nın güneyindeki Pravadi Kazası, Koca Balkan ve Rodop Dağlarının sularını taşıyan büyük nehirlerin birbirine yaklaştığı yerde bulunmaktadır. Pravadi Kazası, önce Anadolu'dan götürülen konar-göçer Yörüklerle, XVII. yüzyılda ise Kırım'dan getirilen göçmenlerle teşkil edilmiştir. Dolayısıyla Pravadi, nüfusun göçlerle yeniden şekillendiği, tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bölgede dokumacılık gelişmiştir.

Pravadi Kazası'nda Sultan Selim Han Vakfı'nın 46, İsmihan Sultan Vakfı'nın 2, Mustafa Paşa Vakfı'nın 2 köy ve 1 mezraadan oluşan arazileri vardır. Büyük vakıfların dışında bölgede; 137 vakıf daha kurulmuştur. Bölge vakıflarından 12'sinin gelirleri yazılı değildir. Geriye kalan 125 vakıf kaydı üzerinden hesaplama yapıldığında; 23 vakfın para vakfı olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Pravadi Kazası'nın verimli ve sulak arazilerinde kurulmuş 102 para vakfının parasal büyüklüğü 553.419 akçe olup bunun toplam vakıflar içindeki oranı, % 90.7'dir. Pravadi'nin en büyük para vakfı, Silistre Sancak Beyliği görevinde bulunmuş Balı Bey tarafından kurulmuştur. 561 Numaralı Evkaf tahririnde *Evkâf-ı Zaviye-i ve Çeşme-i Bali Bey el-merhûm* adıyla belirtilen vakfın, 100.000 akçe nakit parası vardır.

Pravadi Kazası'nda kurulmuş para vakıflarının kendine özgü tahsisat alanları vardır. Bunlar arasında; kırsal bölgeleri şenlendirme²², yollar üzerinde güvenliği sağlama, âyende ve revendeye hizmet etme ve avarız vakıfları kurma ön plana çıkan alanlardır. Nitekim bölgeden geçen Kamçı, Devne ve Usen nehirleri; baharda kar sularının erimesiyle yükselmekte, köprüler, değirmenler ve çeşmeleri yıkmaktadır. Bu yüzden devreye köprü, kuyu ve çeşme tamirine tahsisat ayıran vakıflar girmektedir²³. Öte yandan bölgede çok sayıda su değirmeni kurulmuştur

21 TKGM, TT. 561, a.ge . v. 160a.

22 Nitekim Oğlan Baba Zaviyesi'nde dervişler için çok sayıda sahan, tepsi, güğüm, sofrta bulunması; hem yolcuların hem de dervişlerin olduğunu göstermektedir. TKGM, TT. 561, age. v. 212a.

23 Kudbeddin b. Şeyh Mehmed, Evlad-ı İskender b. Abdullah oğlu Mehmed, Lonad v. Hedi ve Zeliha Hatun Vakıfları bahsedilen onlarca vakıftan bir kısmıdır.

ki bu durum artan nüfusun beslenme ihtiyacını karşılamaya yönelik önemli bir adımdır.

Pravadi Kazası'nda Hacı Yusuf b. Veli'nin 10.000 akçeyi; *nefs-i Pravadi'de vaki' olan fukaranın avarızına ve küreği ve sâir tekâlif-i örfiyeye sarf oluna deyü...*" vakfetmesi, istikrarın korunmasına yönelik girişimlerdir²⁴. Toplumun alt kesimlerindeki fakirleri koruma, onları kendi ayakları üzerinde durabilir duruma getirme sadece hayırsever erkeklerin değil, aynı zamanda Zahide, Ayşe, Sitti, Şahane, Akkadın, Gülistan, Seha, Rahime, Müslime, Saime, Saadet, Gübahar, Zahide, Hurşide, Gökçe, Kumru, Rabia, Huban, Zeliha, Dilbaz, Devlet, Kamer, Hatice, Ferah Hatunların vazifesi olmuştur.

Ruskasrı Kazası'ndaki büyük vakıflar, Sultan Selim Han, Şehzadegân ve Davud Paşa tarafından kurulmuştur. Bunların dışında defterde kayıtlı vakıf sayısı 16'dır. Sözü edilen vakıflardan sekizi para vakfı olup malî büyüklüğü 20.985 akçedir. Vakıf sayısı bakımından Ruskasrı Kazası sancak dahilinde diğer bölgelerden daha az gelişim göstermiştir.

1597 tahririnde büyük gelişme gösteren kasabalardan birisi de Karinâbâd'dır. Kasabada Sultan Selim Han, Vakkas Sinan Bey, Ebû Eyübe'l Ensârî vakıflarının geniş arazileri vardır. Bahsedilen bu üç vakıf ve evkaf defterinde geliri belirtilmemiş 2 vakfi çıkartırsak, incelemeye tabi tutulacak 139 vakıf geriye kalmaktadır. Bahsedilen 139 vakfın, 14 adedinde parasal kısımlar yoktur. Karainâbad Kazası'nda para vakfı olarak çalışan 125 kuruluşun piyasada, 217.174 akçe parası vardır. Bu durumda bölgenin para vakıfları, malî açıdan bütün vakıfların gelirlerinin % 91'ini oluşturmaktadır.

Karinâbâd Kazası'ndaki vakıfların başka özellikleri de vardır. Pravadi Kazası'nda olduğu gibi burada da kadın hayırseverlerin sayısı fazladır. Defterde; Hatice, Han, Handan, Ayşe, Nehir, Hanım, Geze, Benan, Sare, Seyyide, Fatma, Zahide, Ela, Emine, Sünbül, Şehri, Atike, Zahide, Huri, Masal, Sena, Suhulet, Hurician, Zade, Mihriman, Sekmen, Sola ve Sine Hatunların vakıflarında bahsedilmektedir. Karinâbad Kazası'ndaki hayırsever kadınlar, kurdukları para vakıflarının gelirlerini; kendileri ve ecdatları için *tilavet-i Cüz, tilavet-i Yasın, tilavet-i Cuma, tilavet-i Hatim, tilavet-i Kur'an* okumaları için paralar tahsis ederek, bu dünya kadar öbür dünyaya yatırım yaptıklarını göstermişlerdir²⁵. Bu itibarla hayırsever kadınlar

24 TKGİ, TT. 561 Numaralı Mufassal Evkaf Defteri, v. 176b.

25 Bahaeddin Yediıldız, XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi, Ankara 2003, s. 236.

tahsis ettikleri mütevazi paralarla kk vakıflar kurmuşlar, murabaha yoluyla elde ettikleri gelirlerle de birer kişiye istihdam oluşturmuşlardır. Karinbad Kazası'ndaki hayırsever kadınlar; cami, mescit ve tekkelerde Kur'an-ı Kerim hatmi yaptırmak dışında, yaşadıkları mahallelerin avarızına para ayırarak; deprem, sel, yangın, hastalık, ölüm, fakirlik durumlarında veya mahallelinin devlete ödemesi gereken avarızlara kaynak saęlamıřlardır²⁶.

Nahiye-i Aydos Kazası'na gelince; burada Sultan Selim Han'ın 9, Sultan Süleyman Han Gazi'nin 12, Valide-i şehzde-i Sultan Mehmed Vakfı'nın 46 vakıf köyü bulunmaktadır. Yine Davud Paşa'nın 4, İşkender Paşa'nın 4 vakıf köyü vardır. Öte yandan 561 Numaralı defterde Fihrist-i Nhiye-i Ahyolu kısmında Sultan Bayezid Han Gazi'nin 26, Valide-i merhume şehzade Sultan Mehmed'in Vakfı'nın 21 köyü bulunmaktadır. Bu vakıfların dışında tahrirde kayıtlı 48 vakıf tescili olup bunlardan 40'ı erkek, 9'u kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu vakıflardan 37'si cami görevlileri, cami bakımı ve Kur'an-ı Kerim okunmasına, biri zaviye, biri mektep, ikisi eşme ve pınar, yedisi köprü ve onu avarıza tahsis edilmiştir. Bazı vakıflarda hem avarız hem de köprü bakımı birlikte şart koşulmuştur. Bunlar için bir bozahane, bir hamam,  değirmen, iki ev, bir ahır, bir anbar, beş adet bağbahe ve 44 dükkan bağışlanmıştır.

1597 yılındaki tahrirde Aydos Kazası'nda ise 49 vakıf olup bunlardan 4'ünün geliri yazılmamış, 6'sı da gayrimenkul vakfidir. Kazada para vakfi olarak 39 kurumun olduğu, parasal büyüklüklerinin 88.006 akçe civarında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 1597 yılında para vakıflarının, para vakfi olmayanlara oranı 6 katına yakındır.

Koca Dere kenarındaki Aydos Kazası gibi, Yanbolu Kazası da Tunca Nehri güzergahında bulunmaktadır. Edirne'ye yakın bir yerde bulunan Yanbolu Kazası bu anlamda biraz daha şanslıydı. 561 numaralı defterde Yanbolu Kazası'nın vakıf kayıtları iki grupta verilmiştir. Bunlardan birincisi Yanbolu, diğer ise Nevhi-yi Yanbolu Kazası'dır. Birinci grupta ifade edilen Yanbolu Kazası'nda kayıtlı Sultan Bayezid Han Vakfı'nın 4, merhûm Valide Sultan Süleyman Han Gazi Vakfı'nın 1, merhum Ali Paşa Vakfı'nın 5 köyünden oluşan çiftlikleri vardır. Padişah, hanedan yesi ve mer vakıfları dışarıda tutulduğunda; 115 vakıf kayıtlıdır. Belirtilen 115 vakfın 21 tanesinin gayrimenkul vakfi olduğu, 13 tanesininin gelirleri bulunmadığı düşünüldüğünde geriye kalan 81'i para vakfidir. Bölgedeki toplam vakıf gelirlerinin 253.718 akçe olduğu düşünüldüğünde, para vakıfları 164.535 akçelik oranıyla bölgenin parasal işlemlerinin %54'n oluşturmuştur.

Sonuç

Padişahların, hanedan üyelerinin ve askerî sınıf mensuplarının kurdukları vakıfları tasnif dışında tutarsak; 1530 yılından 1597 yılına kadar Silistre Sancağı'nda vakıf sayısı 34'ten 838'e; para vakıfları ise 1'den 637'ye çıkmıştır. İki tahrir arasında geçen 67 yılda para vakıflarının sayısının 637'ye ulaşması bölgedeki demografik, coğrafi, iktisadî ve dinî şartlarda bir takım değişmelerin olduğunu göstermektedir.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren bölgede nüfusun hızla artması ihtiyaçları beraberinde getirdi. Gelişmelere bağlı olarak nehirler ve dereler üzerindeki köprüler ve değirmenler için vakıflar kuruldu. Ayrıca bölgenin güvenliği için zaviyeler oluşturuldu, yollar üzerinde çeşme, sarmıç ve kuyular yapılarak insanların ihtiyaçları karşılandı. Bir anlamda bölgedeki para vakıfları doğanın çetin şartlarıyla mücadele etmişlerdir. İktisadî anlamda bölgenin su kaynaklarının fazla olması buradaki arazilerin sulanarak ekimin çeşitlendirilmesine yol açtığından bu durum, halkın gelirini arttırdı. Doğal olarak bu durum daha fazla para vakfının kurulmasına zemin hazırladı. Öte yandan Karadeniz kenarındaki kazaların liman şehri olma özelliklerinden dolayı bu kazalarda daha fazla parasal hareketlilik görüldü. Son olarak dinî anlamda Halvetî Şeyhi Sofyalı Balî Efendi'nin yetmiş bin müridiyle para vakıflarını savunması, Silistre Sancağında bu konuda büyük bir değişimin yaşanmasına neden oldu.

Siliste Sancağı'nda kurulan para vakıfları sadece doğanın çetin şartlarıyla mücadele etmemiş, aynı zamanda; cami, mescit, medrese ve zaviyelere yaptıkları tahsisatlarla daha fazla kişiye istihdam oluşturmuşlardır. Aynı şekilde ibadet mekanlarının tamiri, aydınlatılması ve ısıtılmasına yönelik çok sayıda tahsisat yapılmış, mahallelinin desteklenmesi hususunda avarız vakıfları kurulmuştur. Bölgede kurulan yüzlerce vakfın, faaliyet alanlarına bakıldığında; bunların sadece insanoğlunun değil, bütün canlıların hayatını kolaylaştıracak adımlar attıkları görülür. Bu açıdan 1597 yılındaki tahrir, Silistre Sancağı'nın Müslümanlar tarafından büyük oranda imar edildiğini gösteren vakıf eserleriyle doludur.

Kaynaklar

Defterler ve Arşiv Kaynakları

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi(TKGM)

TKGM, TT. 83 Numaralı Tapu Tahrir Defteri

TKGM, TT. 86 Numaralı Tapu Tahrir Defteri

TKGM, TT. 561 Numaralı Mufassal Evkaf Defteri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA)

BOA. TT. 222 Numaralı Tımar İcmal Defteri

BOA. TT. 370 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i R m-İli Defteri II

Basılı Eserler

Barkan, Ömer L. “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İsk n ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi II*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1942, ss. 279-286.

Bulut, Mehmet. “Balkanlardaki Osmanlı Medeniyetinde Vakıf, İktisat ve Finans”, *Adam Akademi 7/2*, İstanbul 2017, ss. 129-148.

Cebeci, Ahmet. *XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

Celep, Halil. *Sofyalı B l  Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Gece Kitaplığı, Birinci baskı, İstanbul 2014.

ınar, Hüseyin. “Osmanlı Döneminde Rumeli’de Vakıf Paranın Kullandırılmasında Aranan şartlar”, *Adam Akademi 7/2*, İstanbul 2017, ss. 149-165.

izakca, Murat. *İslam Dünyası’nda ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

Deguillhem, Randi. “In the Ottoman Empire to 1914 Waqf”, *Encyclopedia of Islam XI*, Leiden- Brill, 2002, p. 89.

Evliya Çelebi. *Seyahatn me III- IV*, (haz. S. Ali Kahraman- Y. Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

İnalçık, Halil. Vakıf Medeniyeti, *Vakıflar Dergisi  zel Sayısı*: Vakıf Medeniyeti, Ankara 2006.

Keskioğlu, Osman. "Bulgaristan'da Türk Vakıfları ve Bâli Efendi'nin Vakıf Paraları Hakkında Bir Mektubu", *Vakıflar Dergisi IX*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1971.

Keskioğlu, Osman. *Bulgaristan'da Türkler: Tarih ve Kültür*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Köç, Ahmet. Osmanlı Devleti'nde Devlet- Tekke İlişkisinin Önemli Bir Tanığı: Halvetî Şeyhi Sofyalı Bâli Efendi ve Vakıfları", *Belleten* 289, Ankara 2016, ss. 798-821.

Kurt, İsmail. *Para Vakıfları, Nazariyat ve Tatbikat*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996.

Kurt, İsmail. "Para Vakıfları ve Davut Paşa Mahkemesi'nde Kayıtlı Para Vakfiyeleri", *Prof. Dr. Sacit Adalı'ya 65. Yaş Armağanı*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010, ss. 179-214.

Leeuwen Randi. V. *Waqfs And Urban Structures, The Case of Ottoman Damascus*, Leiden, Brill, 1999.

Mandaville, John E. "Usurious Piety: The Cash Waqf Controversy in the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies X*, 1979, pp. 289-308.

Özcan, Tahsin. *Osmanlı Para Vakıfları - Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

Özcan, Tahsin. "Para Vakıflarıyla İlgili Önemli Bir Belge", *İLAM Araştırma Dergisi III/2*, İstanbul 1998, ss. 107-112.

Özcan, Tahsin. "İbn-i Kemal'in Para Vakıflarına Dair Risalesi", *İslam Araştırmaları Dergisi IV*, İstanbul 2000, ss. 31-41.

Pamuk, Şevket. "Institutional Change and the Longevity of the Ottoman Empire, 1500-1800", *Journal of Interdisciplinary History*, 35(2), 2004, ss. 225-247.

Şimşek, Mehmet. "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları üzerinde Münâkaşalar", *AÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi XXVII*, Ankara 1985, ss. 207-220.

Uzunçarşılı, İsmail H. *Osmanlı Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 191-193

Yediöldz, Bahaeddin. "Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplamandaki Rolü", *Vakıflar Dergisi XIV*, Ankara 1982, ss. 1-27.

Yediöldz, Bahaeddin. *XVIII. yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, TTK. Yayınları, Ankara 2003.

Ek I: TKGM, TT. 561 Numaralı Mufassal Evkaf Defteri'nden Örnek

